

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Аль Жаммаль Жоржа
«Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення
економічної безпеки суб'єктів господарювання», представлену на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 21.04.02 – «Економічна безпека суб'єктів господарської
діяльності»**

Актуальність теми дисертації.

На сьогоднішній день, однією з найбільш загрозливих проблем на шляху розвитку України, є корупція. Корупцією уражені всі без виключення органи державної влади, а відтак і всі сфери їх діяльності, що спричиняє неабиякий негативний вплив на функціонування системи державного управління. Поширення корупції в Україні породжує зневагу населення до апарату держави та віддаляє можливість залучення громадськості до спільного творення державної політики країни.

Корупція стала тим чинником, який нівелює силу закону та встановлює свої правила побудови відносин у суспільстві, погіршує рівень життя переважної більшості населення та веде до свавілля. Наслідки спричинені корупцією нищать духовні та моральні цінності, знижують авторитет України у відносинах з іншими, більш розвиненими та менш корумпованими країнами Європи та світу, а також пропагують протиправний спосіб життя.

На даному етапі корупція глибоко укорінена у бізнесі українських підприємців. Тому можна сказати, що корупція та корупційні ризики в приватному секторі фактично є складовими бізнес-процесів. Враховуючи поширеність корупційних проявів, дослідження корупційних ризиків в діяльності суб'єктів господарювання відповідає актуальним потребам ефективності їх діяльності і дозволяє виявити та реалізувати шляхи оптимізації системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. З урахуванням цього, тему дисертаційної роботи Аль Жаммаль Жоржа слід визнати актуальною та своєчасною.

В роботі автором вирішено широке коло завдань теоретико-методичного і практичного характеру, які в комплексі дозволяють досягти поставленої мети.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Важливим підтвердженням актуальності дисертаційної роботи є участь здобувача у виконанні науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова в межах державної бюджетної тематики: «Інформаційно-аналітичне забезпечення функціонування системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання України в сучасних умовах: теорія, методологія, практика», етап 2 «Управління фінансово-економічною безпекою, інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка: облік, аудит, оподаткування» (2017 р., номер державної реєстрації 0116U005339) – автором удосконалено концептуальний підхід до розробки стратегії мінімізації корупційних ризиків в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз положень дисертаційної роботи дозволяє стверджувати про обґрунтованість та достовірність її результатів, висновків та рекомендацій.

Положення та висновки дисертаційної роботи базуються на сформованому теоретичному фундаменті дослідження, до складу якого увійшли концептуально-методичні засади запобігання та протидії корупції. Проведене дослідження підкріплюється результатами власних досліджень автора щодо проблеми мінімізації корупційних ризиків в системі економічної безпеки суб'єкта господарювання. Отже, теоретичний та емпіричний базис дослідження є достатнім для отримання надійних верифікованих результатів.

У роботі використано адекватний інструментарій, який надає змогу отримати обґрунтовані результати. Використаний інструментарій відповідає

поставленим завданням та вибраним об'єктам дослідження. У дисертаційній роботі Аль Жаммаль Жоржа використано поряд з традиційними прийомами та способами наукового пізнання спеціальні міждисциплінарні, математичні та економічні методи дослідження, а саме: абстрактно-логічний аналіз – для теоретичного узагальнення й обґрунтування напрямів та результатів дисертаційної роботи; порівняння – для виявлення тенденції прояву корупції для світового та українського бізнесу; системного аналізу – для аналізу норм міжнародного та національного законодавства в сфері боротьби та протидії корупції; таксономії – для комплексної оцінки стану економічної безпеки суб'єктів господарювання; експертні методи – для оцінки корупційних ризиків в діяльності суб'єктів господарювання; графічний метод – для наочного зображення і схематичного представлення теоретичних і практичних результатів дослідження.

Результати дослідження використано на вітчизняних підприємствах. Відповідні документи представлено у роботі. Окремі теоретичні та методичні результати дослідження застосовуються в навчальному процесі Харківського національного університету радіоелектроніки.

Теоретичний, емпіричний, інструментальний та апробаційний компоненти проведеного Аль Жаммаль Жорж дослідження у сукупності дозволяють дійти висновку про обґрунтованість та достовірність поданих результатів.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій.

Поданим у дисертаційній роботі результатам проведеного дослідження властива наукова новизна. Щодо наукової новизни результатів дисертаційної роботи слід сказати таке.

Заслуговує уваги удосконалений автором алгоритм оцінки корупційних ризиків в діяльності суб'єктів господарювання, що на відміну від існуючих, включає визначення та оцінювання конкретних бізнес-процесів і основних операцій, при реалізації яких існує висока ймовірність вчинення корупційних

правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією, що дозволяє ідентифікувати вразливі до впливу корупційних ризиків процеси і відповідно приймати більш обґрунтовані та об'єктивні рішення.

Цінним в теоретичному та прикладному аспектах є підхід до визначення функціональних складових економічної безпеки суб'єктів господарювання, що крім традиційних функціональних складових, включає комплаєнс-безпеку, яка враховує як відповідність внутрішніх документів чинним законодавчим актам, так і відповідність внутрішніх бізнес-процесів внутрішнім нормативно-правовим документам і дозволяє отримати комплексну оцінку рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Удосконалено організаційно-аналітичне забезпечення оцінки рівня економічної безпеки комунальних підприємств водопостачання та водовідведення, шляхом використання таксономічного методу, що дозволяє згорнути значний масив статистичної інформації та отримати об'єктивні та адекватні результати оцінки рівня економічної безпеки.

Особливої уваги заслуговує розроблений комплекс заходів з управління корупційними ризиками, на якому ґрунтується запропонована автором стратегія мінімізації корупційних ризиків у системі управління економічною безпекою суб'єктів, реалізація якої дозволить оцінити ймовірність та масштаби наслідків корупційних порушень та відповідність заходів контролю.

Удосконалено підходи до організації антикорупційного комплаєнсу, що дозволить мінімізувати корупційні та репутаційні ризики, пов'язані з порушення професійних та етичних вимог внутрішніх документів та антикорупційного законодавства.

Оцінюючи представлені у дисертаційній роботі результати в цілому, слід зазначити, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Зміст та завершеність дослідження

Дисертаційна робота Аль Жаммаль Жоржа є завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному науковому рівні. Структура поданого матеріалу роботи логічна й гармонізована. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, висвітлено мету і завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні засади запобігання та протидії корупції» автором досліджено сутність корупції та її проявів, уточнено понятійний апарат щодо характеристик і змістовного наповнення дефініції «корупція». Проаналізовано сучасні тенденції прояву корупційних явищ у сфері світового та українського бізнесу, проблеми розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання в контексті забезпечення їх економічної безпеки щодо протидії корупції. Розглянуто норми міжнародного та національного законодавства в сфері боротьби та протидії корупції.

У другому розділі роботи «Інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення оцінки стану економічної безпеки підприємств водопостачання та водовідведення» проаналізовано найпоширеніші методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання. Автором проведено оцінку рівня економічної безпеки обраних для дослідження підприємств та запропоновано шляхи поліпшення стану економічної безпеки підприємств водопостачання та водовідведення.

Важливим є обґрунтування методичні підходи до побудови антикорупційного комплаєнсу в системі управління економічною безпекою вітчизняних суб'єктів господарювання.

Третій розділ «Розробка та впровадження стратегії мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів

господарювання» містить запропоновану автором стратегію мінімізації корупційних ризиків, яка включає планування оцінки ризиків, виявлення, аналіз та саму оцінку корупційних ризиків. Дана стратегія також передбачає потенційні заходи реагування на оцінені ризики. На основі проведеного аналізу розроблені рекомендації щодо підходів до побудови «карт корупційних ризиків» суб'єктів господарювання, що включають результати оцінки ймовірності і впливу корупційних ризиків на основні бізнес-процеси та визначення відповідальних осіб, джерел ризиків та ступінь їх контролюваності.

Висновки дисертаційного дослідження сформульовані таким чином, що дають змогу констатувати, що завдання, які ставилися автором у дисертаційному дослідженні, вирішені, а робота має вагоме наукове та практичне значення.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що дисертація Аль Жаммаль Жоржа «Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» є завершеною роботою, де логічно і змістовно представлено результати теоретичного узагальнення і нового вирішення важливої науково-прикладної проблеми – розробки теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо мінімізації корупційних ризиків діяльності суб'єктів господарювання в системі забезпечення їх економічної безпеки.

***Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в
опублікованих працях.***

Теоретичні положення та методичні рекомендації, а також відповідні елементи наукової новизни достатньо повно висвітлено в опублікованих за темою дослідження наукових працях. Основні положення дисертації опубліковані в 9 наукових працях, серед яких 3 статті в наукових фахових виданнях України, 3 статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз та 3 матеріали конференцій, загальний обсягом 6,15 д. а.,

з них особисто автору належить 5,71 д. а. Загальна кількість публікацій за темою дисертаційної роботи та кількість публікацій у міжнародних виданнях або виданнях, що внесені до міжнародних наукометричних баз, задовольняє чинним вимогам для публікації результатів дисертацій на здобуття ступеня кандидата наук.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною цінністю, і можуть бути використані:

– для подальшого теоретичного й емпіричного дослідження проблеми запобігання та протидії корупції;

– для проведення суб'єктами господарювання оцінки свого рівня економічної безпеки та комплаєнс-безпеки, зокрема;

– у практиці діяльності суб'єктів господарювання для оцінки своїх бізнесі процесів та основних операцій на ймовірність виникнення корупційних ризиків;

– у навчальному процесі вищих навчальних закладів у викладанні курсів із економічної безпеки підприємств та антикорупційного менеджменту.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат дисертаційної роботи відображає основні її положення та не містить інформації, яка за текстом роботи є відсутньою. Кваліфікаційні ознаки проведеного дослідження за текстом автореферату та за текстом дисертаційної роботи є тотожними.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Позитивна оцінка результатів дослідження Аль Жаммаль Жоржа не заперечує деяких положень, які можуть слугувати підставою для дискусії, окремих недоліків і побажань, що стосуються змісту та оформлення дисертації. Суть основних з них полягає в такому:

1. Представляє наукову цінність розроблений автором підхід до побудови «карт корупційних ризиків» суб'єктів господарювання, що включає результати оцінки основних бізнес-процесів на ймовірність і вплив корупційних ризиків, визначення відповідальних осіб, джерел ризиків та ступінь контрольованості. У третьому розділі дослідження наведена узагальнена карта корупційних ризиків для підприємств водопостачання та водовідведення. Проте, автору було б доцільно побудувати таку карту хоча б для конкретного досліджуваного підприємства для підтвердження її ефективності та наглядності результатів.

2. У дисертації автор удосконалює підхід до визначення функціональних складових економічної безпеки суб'єктів господарювання, що складається з шести компонент. Однак, у роботі доцільно було б приділити більше уваги обґрунтуванню вибору складових запропонованої методики оцінки рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання.

3. Першим етапом запропонованої автором методики оцінки рівня економічної безпеки є формування інформаційного простору. Проте автором не обґрунтовано підхід до вибору показників за функціональними складовими економічної безпеки.

4. Значно посилити результати першого розділу дослідження, де викладені теоретичні засади запобігання корупції, міг би розгляд міжнародного досвіду у цій сфері, з визначенням найбільш успішних практик іноземних суб'єктів господарювання з запобігання та протидії корупційним ризикам та можливості їх впровадження у вітчизняних реаліях.

5. У роботі доцільно було навести практичні рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки для кожного з досліджуваних підприємств водопостачання та водовідведення.

6. Не зрозумілим є підхід автора до формування реєстру корупційних ризиків за бізнес-процесами. У роботі відсутнє обґрунтування відбору конкретних бізнес-процесів та властивих для них корупційних ризиків.

7. Для інтерпретації результатів оцінки рівня економічної безпеки комунальних підприємств водопостачання та водовідведення автором була приведена шкала оцінювання рівня економічної безпеки. Однак, доцільно було б обґрунтувати логіку формування цієї шкали.

8. Є деякі зауваження до оформлення наукового апарату дисертаційної роботи, зокрема до графічного представлення інформації.

Однак, вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Аль Жаммаль Жоржа, виконану на належному теоретико-методологічному і методичному рівні.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Аль Жаммаль Жоржа на тему «Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання» є завершеним науковим дослідженням актуального економічного завдання, відзначається науковою новизною, має теоретичне і практичне значення. Положення дослідження використані під час написання науково-дослідних тем, апробовані на вітчизняних підприємствах, обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня. За темою дисертації надруковано достатню кількість статей у фахових наукових виданнях, у тому числі міжнародних. Положення дисертаційної роботи, отримані висновки та надані рекомендації відповідають спеціальності, за якою дисертацію подано до захисту.

Автореферат дисертації відображає її основні положення та не містить інформації, що відсутня у роботі. Дисертацію написано з дотриманням вимог

наукового стилю, положення роботи викладено змістовно, послідовно, логічно. Отже, є підстави стверджувати, що подана на відгук дисертаційна робота на тему «Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор – Аль Жаммаль Жорж – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
Міністерства освіти і науки України

О.В. Хомів

